

«Cephe'nin yansısı 'ara' örgütler de yaratmak zorundaydık. Tupamaros gibi örgüt ile kitleler arasında sıkı bağ kurmakta yetersiz kalıp başarısız olan örnekler vardı kafamızda. Bu bağ, bu zincir, birtakım ara örgütlerle sağlanabilirdi. Sendikalar ve yerel komiteler gibi» (a.g.y.).

23 Aralık 1972: Başkan Managua'nın büyük kesimi yerle bir olur. 14 bin ölü, 20 bin yaralı, 250 bin evsiz. Fakat bu sefer müsebbib Somoza değil, deprem. Bu doğa kökenli yıkımın toplumdaki huzursuzluğu artırıcı etkisi oluyor.

1 Aralık 1974: UDEL kurulur.

27 Aralık 1974: FSLN uzun sessizliğini terkederek ABD elçisi ile birçok bakan ve diplomatın bulunduğu bir villayı ele geçirir. 12 rehlin karşılığında hapisteki bazı siyasilerin Küba'ya gitmek üzere serbest bırakılmaları sağlanır.

13 Ekim 1977: San Carlos kentinin tedrici istilasıyla FSLN iktidara karşı ülke çapında harekete geçer.

10 Ocak 1978: Tek yasal muhalif gazete olan *La Prensa*'nin yönetmeni ve burjuva muhalefetin önderi Pedro Joaquín Chamorro, Somoza'nın adamlarınca öldürülür. (*Le Monde*, daha sonra yazacağı bir yorumda, Chamorro'nun öldürülmesinin hata olduğunu, burjuva muhalefetteki farklı akımları kendi kişiliğinde birleştirmeyi başaran bu önderin yok edilmesiyle dağılan burjuva muhalefet karşısında FSLN'nin daha da avantajlı konuma geçtiğini söyleyecektir.) Tüm ülkede protesto gösterileri başlar.

23 Ocak 1978: UDEL'in inisiyatifiyle genel greve gidilir. İşadamlarının ve girişimcilerin büyük bölümü bu hareketi destekler. Polisle çatışmalarda ölümler, yaralılar... Chamorro'nun katil edilmesini protesto eden gösteriler sürerken Somoza bir miting düzenliyor ve 1954'den beri taşıdığı Ulusal Muhafız Başkumandanlığı sıfatını ve mevkiini ferkettiğini, ancak 1981'e kadar devlet başkanı kalacağını açıklıyor. Mitingin özelliği, konuşmasını kurşun geçirmez bir camın arkasından yapması.

Hazır Somoza'dan söz ederken zenginliğinden de kısaca söz edelim. Amerikan denizcileri 1933'de ülkeden çekilirken babası Somoza'yı Ulusal Muhafız Kumandanı yapmışlar. O gün bu gündür Ulusal Muhafız ordusu Somoza ailesinin muhafızlığını yapıyor. Aile servetinin ilk birikimi, kırkların sonuna doğru (iktidara 1936'da geliyorlar) büyük kapitalist tarıma geçmek için yeterli hale geliyor. Kamu fonlarını «gerektiği gibi» kullanan ve ticari faaliyetleri haraca kesen ve madencilik konusunda ABD ile bir güzel anlaşan Somoza ailesi, derken altın çıkarma işine girişiyor. Hayvancılığı da unutmuyoruz! Sonunda iş sanayici olmaya kalıyor. 1956'da patron baba öldüğünde Somoza şirketinin serveti topu topu 50 milyon dolar. «Tacho» Somoza'nın oğlu «Tachito» Somoza bu düşük performansı aşma azminde, işe koyuluyor. Nitekim kendi serveti yarım milyar doları buluyor. (Demek daha çok çalışmış!) 1972 büyük depremi nedeniyle ülkeye akan 800 milyon doların hangi denize kavuştuğunu kestirmek zor değil.

Somoza'nın 20 bin km² toprağı var. Nikaragua'nın yüzölçümü 35 bin km². İnsan tam 15 bin km²'yi halkına bırakan bu adamın cömertliğine hayran kahyor.

İsviçre hesabını bir yana bırakalım. Ülkenin tek sigara fabrikası Nicaragua Cigarı' ve tarım-besin sektöründe on kadar tekeli dençliyor. Sanayi sektörü, taşımacılık ve her çeşit ürünün dağıtımıyla uğraşan işletmeler bu tablonun bir başka bölümünü oluşturuyor. Plasma Fresis tarafından gerçekleştirilen *kan plazması ihracatı* (ki baş alıcısı ABD) ise, alaya gelmeyecek kadar iğrenç. Somoza ailesi ayrıca «ulusal» havayollarını, bir denizyolları şirketini, demiryolları şebekesini, çeşitli otelleri, yayınnevlerini, TV ve radyo istasyonlarını elinde tutuyor. Bankacılık, birçok çokuluslu şirketle iyi ilişkiler sayılabilecek kalemlerden sadece bazıları.

Bu muazzam servete karşın Somoza tröstü küçük yardımları da reddetmiyor: 1977'de cumhurbaşkanlığı resmi bütçeden tarım ve hayvancılığa —ki bunlar ülkenin ana üretim dalları— ayrılan miktardan daha fazla para aldı.

ABD askerî stratejistleri kendilerinin eğittiği Ulusal Muhafız ordusunu çekirdek alan bir Orta Amerika Savaş Gücü oluşturmak peşinde koşarken ABD yönetiminin Somoza'yı gözden çıkarması, yürürlükteki siyasî düzenle daha da çirkin gözükken bu tabloyu savunmanın pek de yararlı olmayacağı hesabından kaynaklanıyor.

28 Ocak: Sıkıyönetim ilanı.

5 Şubat: Seçmenlerin %80'inin boykot ettiği yerel seçimler. Somoza seçimin yönetim için tam bir zafere olduğunu ilan ediyor.

23 Ağustos Salı: 20 kadar FSLN savaşçısı Managua'daki Ulusal Meclis binasını ele geçirir. 200 (bazı kaynaklara göre 1000) rehlin alınır. Somoza'nın bazı yakınları da rehlinler arasında. FSLN'nin talepleri kabul edilir: 1 saatlik bildirisi bütün radyo televizyon istasyonlarından okunup basında yayımlanacak, 55 siyasî tutuklu serbest bırakılacak, 500 bin dolar da fide alınacaktır. Panama televizyonu Ulusal Saray daha işgaldeyken, eylemi yöneten Kumandan Cero ile röportaj yapar. Cero, Somoza'sız Somozizm isteyenlerle mücadele edileceğini, hareket içinde marksist-leninistler kadar hristiyanların da bulunduğunu açıklar. Perşembe sabahı gerillalar yanlarında üç piskopos ile Kostarika ve Panama (bu ülkeler FSLN'yi destekliyor) elçileri olduğu halde bir okul otobüsüyle 15 kilometre uzaklıktaki hayaalına giderler. Terörist yanlısı olmadığı herhalde belli olan *Der Spiegel* dergisine bakılırsa Managua'nın binlerce sakinin yolunu iki yanına dizilmiş, gerillaları destekleyen sloganlar atıyorlardı (*Der Spiegel*, 1978-35).

2-3 Eylül: Sendikalar genel grev ilan etti. Ticaret Odası desteklediğini açıkladı. Somoza, «İflas ederler, o olur!» dedi. Ağustos-Eylül'de Matagalpa'nın bazı semtleri ile bazı kırsal bölgeler «kurtarılmış bölge» ilan edildi. Ulusal Muhafızlar 6 günlük bir çarpışmadan sonra Matagalpa'yı geri aldı. Savaşçılar dağlara çekildi. (**3 Eylül**) Masaya, Leon, Chnandenga kentlerinde çarpışmalar sürdü. Başkent Ma-

nagua'da gecekondular semtlerinde barikatlar kuruldu. Dükkânlardaki besin maddeleri halka dağıtıldı. Ulusal Muhafızlardan kaçmalar artıyor. Ulusal Muhafızlar içinde Sandinista Cephesi'ni destekleyen bir komite kuruldu: Ulusal Muhafızlar Nikaragua Kurtuluş Komitesi.

4 Eylül: Liberal 12'ler Grubu, «kendilerine bundan böyle Sandinista diyeceklerini» açıkladı ve şöyle dedi: «Sandinista Cephesi sosyalizmi Nikaragua'ya getirme hedefinden asla vazgeçmemiştir. Ancak biz, Nikaragua'ya özgü bir sosyalizmden yanayız.»

7 Eylül: Legal muhalefetten 200 kişi terörizm suç-

lamasıyla tutuklandı. Aralarında Coca-Cola temsilciliğinin yöneticileri de var.

22 Eylül: Muhalefet önderleri geçici hükümet kurma çalışmalarına başladı.

Kurulan geçici hükümette 12'ler grubu üyesi Alfonso Robelo Callejas ve UDEL-Bloku temsilcisi Rafael Cordoba Rivas var. Geçici hükümetin açıklanan programında, seçimlere gidileceği, Ulusal Muhafızların lağvedilip bir Halk Ordusunun kurulacağı (FSLN çekirdeği oluşturacak) belirtiliyor ve her türlü yabancı müdahalenin engellenmesi için çalışılması isteniyor.

—00—

Güneydoğu Asya'da Gerginlik

Vietnam-Kamboçya savaşından sonra şimdi de Vietnam-Çin arasında bir süredir şiddetlenerek gelişen anlaşmazlık, sosyalist hareket için şüphesiz çok önemli, kritik bir olay. Aşağıda, önümüzdeki günlerde olabilecek gelişmelerin hiç değilse belirli ölçülerde yerli yerine oturtulabilmesini sağlamak amacıyla taşıyan bir yazı sunuyoruz. Konunun önemini gözönünde tutarak, Güneydoğu Asya'daki gerilimin tarihi köklerini ve somut gelişmelerin ayrıntılarını kapsayacak bir broşür de hazırlıyoruz ve en kısa zamanda çıkartacağız.

VIETNAM - KAMBOÇYA ÇATIŞMASI VIETNAM - ÇİN ANLAŞMAZLIĞINA DÖNÜŞÜYÖR

Güneydoğu Asya'da uzun savaşlardan sonra emperyalist güçleri kovarak devrim yapan ülkeler şimdi kendi aralarında savaşıyorlar. İklim, coğrafî koşullar v.b. ile tarihleri bakımından büyük benzerlikler gösteren Vietnam ile Kamboçya 1975 Mayıs'ından beri zaman zaman çatışıyorlar. En son geçtiğimiz yılın Aralık ayı ile bu yılın Ocak'ta meydana gelen sınır çatışmalarıyla doruk noktasına varan gerginlik, her an yeni çatışmaları doğurabilecek halde sürüyor.

Üstelik bu tarihlerden sonra Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında giderek şiddetlenen anlaşmazlık ve Çin'in Vietnam'la ilişkilerini kopartarak ona karşı kesin düşmanca bir tutum içine girmesi, Güneydoğu Asya'daki gerilimi artırdı ve ona yeni boyutlar kazandı. Bugün artık anlaşmazlığın Vietnam ve Kamboçya'yla sınırlı olmadığı açık; bir «Güneydoğu Asya sorunu»ndan söz etmeliyiz. Vietnam-Kamboçya çatışması bu sorunun ögelerinden sadece biri. Olayların odağı giderek Vietnam-Çin anlaşmazlığına kayıyor.

Şu anda Çin-Vietnam sınırında iki ülkenin askerleri karşılıklı yığılmış durumda. İki ülkenin yetkili ağızlarından duyulan sözler bir savaş ihtimaline dikkati çekiyor. Örneğin Giap, Vietnam askerlerinin önünde yaptığı bir konuşmada «ABD emperyalizmini yendiğimiz için bir daha saldırıya uğramayacağımızı düşününler yanılıyorlar,» dedi. Bu sözlerin geçen yılın yazında söylenmiş olduğunu dikkate alırsak, Vietnam ile Çin'in arasında bugün iyice açığa çıkmış olan anlaşmazlığın aslında daha öncelere dayandığını anlıyoruz.

Güneydoğu Asya'daki gelişmeler üzerinde gitgide daha fazla belirleyici hale gelen Vietnam-Çin anlaşmazlığı başlıca üç noktada yoğunlaşıyor: 1) Vietnam-Kamboçya savaşında Çin'in Kamboçya'dan yana tavır alması, 2) Vietnam'daki Çin kökenli azınlık (Hoa'lar) sorunu, 3) Güney Çin Denizi'ndeki küçük takımadalar üzerinde karşılıklı hak iddiaları.

VIETNAM - KAMBOÇYA ÇATIŞMASI

Vietnam ile Kamboçya, devrimle başa gelmiş sosyalist yönetimlere sahip oldukları kabul edilen bu iki ülke, son olarak Aralık 1977-Ocak 1978 içinde sınırda çarpıştılar. Bu çatışmaların boyut ve niteliği, basit sınır çatışmalarından öte, kesintili süren bir savaşın parçalarını andırıyordu.

Bu sürekliliğe «savaş halinin nedenleri arasında tarihten itibaren yeri hayli önemli. Çin'de hüküm sürmüş çeşitli imparatorluklar yüzyıllar boyu kendi aralarında savaştılar. 17. yüzyılda Vietnamlılar üstünlük sağlamış, bölgeye egemen olmuşlardı. Ancak kendileri de o dönemde ikiye ayrıldılar: Güneyde Nguyen hanedanı, kuzeyde Beylerin (Trinh'ler) güdümündeki Le'ler hüküm sürüyorlardı. Nguyen hanedanı Kmer'ler (Kamboçyalılar) arasındaki iç çekişmelerden de yararlanarak Mekong Deltası'nı ele geçirmişti.

Bir dönem güçlü Kmer imparatorluğu zamanla bir yandan Siyam öbür yandan Vietnam egemenliği tehdidi altında yaşayan, bazan bunlardan birinin veya öteklinin kısmi egemenliği altına giren, güçsüz bir küçük devlet haline geldi, Kamboçlar varlıklarını bir azınlık olarak sürdürdüler. Tümityle yok olmayışlarında ve bugün Kamboç'un bir

ulus olarak varolmasında Fransız müdahalesinin önemli payı vardır. Çinhindi'ni sömürgeleşen Fransızların, egemenliklerini sürdürülebilmek amacıyla eski düşmanlıkları tazededikleri, kıskırttıkları bilinir. Kamboçya ulusal azınlığının varlığını korumaya bu bakımdan özen göstermiştir Fransa. Bu nu Kamboçya eski devlet başkanı Sihanuk da teslim etmektedir.

Kuzey Vietnam'ın kurtuluşundan ve Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Güney'in kurtarılması için savaş sürdürülürken de Kamboçya sürekli olarak tehdit altındaydı, saldırıya uğruyordu. ABD ve onun hizmetkârı Saygon hükümeti, Kamboçya ile sınırların «yeterince belirlenmemiş» olduğu bahanesiyle savaşı Kamboçya topraklarında da sürdürüyorlardı.

Saygon hükümeti Kamboçya'nın güneyindeki iki küçük adayı istiyordu. Böylece Kamboçya'nın tek deniz limanı olan Sihanuk kentinin giriş çıkışını denetim altına alarak Kuzey Vietnam'a büyük yardımların ulaştığı bir yolu kapatmayı amaçlamaktaydı. Bundan başka ABD Kamboçya topraklarından stratejik bakımdan —üsler kurarak— yararlanılabilmek için Güney Vietnam ve Tayland aracılığıyla baskı uyguluyordu. Bu yüzden Sihanuk yönetimi Kamboçya'nın «tarafsızlığının ve toprak bütünlüğünün» korunmasına büyük önem veriyordu.

Güney Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi savaş boyunca Saygon yönetiminin toprak taleplerine hiçbir biçimde katılmadığını açıkladı. 1969'da Güney Vietnam Geçici Devrimci Yönetimi de bunu yineledi. Sihanuk yönetiminin Geçici Devrimci Yönetimi'ni kurular kurulmaz tanıması, Vietnam'ın da Kamboçya'dan toprak istemeyeceğini belirtmesi iki ülke arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesine fırsat vermişti. Üstelik bu arada yine Güney Vietnam UKC tarafından verilmiş, savaştan kaçarak Kamboçya'ya sığınan Güney Vietnamlıların çarpışmalar biter bitmez yurtlarına geri getirileceğine ilişkin bir güvence de vardı.

Ancak bütün bu olumlu gelişmeler Vietnam ile Kamboçya'nın —her iki ülkede de kendisini sosyalist olarak niteleyen iktidarlar kurulduktan sonra giriştikleri— bugünkü sınır çatışmalarını önleyemedi. Çünkü bir yandan da, özellikle Sihanuk 1970 yılında bir darbeyle devrildikten sonra, Vietnam ve Kamboçya halkları arasında düşmanlığı körükleyen olaylar olarak sürüyordu. Sihanuk'ın deviren darbe sonucunda iktidara gelen, ABD'nin de desteklediği Lon Nol yönetimi, Kamboçya'da yaşayan onbinlerce Vietnamlı'yı katletti. Bunun yanı sıra, Lon Nol rejimine karşı... tümünden ayaklanan ülkenin direncini kırabilmek için, Amerikan-Saygon birlikleri Kamboçya'ya akın ettiler. Ülkenin batı eyaletleri çöğendi. Güney Vietnam'a ilhak edildi. Sınırları belirleyen levhalar kaldırıldı, yüzlerce sınır köyü yakıldı. Fransız sömürgeçliği döneminde özene bezene tazelenen eski düşmanlıklar, kıyımların, yağmalamaların, ırza tecavüzlerin etkisi altında büsbütün azdı. Bu korkunç günlerden artakalanlar, özellikle topraklarından atılan sınır-boyu Kamboç-

ya köylüleri, zalimlerle yurtsever Güney Vietnamlıları birbirinden açık seçik ayırarak halde değildiler.» diye yazarı Wilfred Burchett, «Tarihin Ya ra İzleri» adlı yazısında (*Afrika-Asie*, Sayı 153/4. 2.1978). Ayrıca iki ұlstan köylüler arasında toprak anlaşmazlıkları da sürüyordu.

Sonuçta Vietnam ve Kamboçya, Lon Nol ya da Thieu gibilerden de Fransa, Japon, ABD emperyalistlerinden de kurtulduktan sonra, 1975 Mayıs'ından bu yana arasıra yeniden çarpıştılar. İki sosyalist devletin birbirlerine karşı aldıkları tavır, bu iki ülke halkının emperyalizme karşı yıllarca en büyük acılara katlanarak yürüttükleri savaşlar sırasında onlara sempati duymuş veya desteklemiş olan bütün demokratik-sosyalist kamuoyunu derinden sarstı.

Hele «Vietnam-Kamboçya Savaşı» sırasında Kamboçya hükümetinin yaptığı açıklamalar ve daha sonra Vietnam'ın da bunlara aynı tonda cevaplar vermesi, olayı daha da ağırlaştırdı. Bu karşılıklı suçlamalara bir göz atıldığında sözkonusu «savaş» iki sosyalist devletin aralarındaki sınır anlaşmazlıklarını çözümlerini değil de herhangi iki devletin sınır anlaşmazlıkları yüzünden çarpışmaları diye nitelenecek daha doğru görüncektir.

Gerçi Kamboçya yönetimi son çarpışmaların şiddetlendiği günlerde önceki bildirimlerinde de gitgede Vietnam'ı daha çok kötüleyen bir dil kullanmıştı. Ama Kamboçya suçlamalarının gerçekten «aşırı» boyutlara varması çarpışmaların başlamasından sonra oldu. Kamboçya yönetimi 31 Aralık 1977 tarihli bildirisinde, ülkesinin «Avrupa asıllı yabancılara» —ki sonradan bunların «Sovyet subayları» olduğu ileri sürülecekti— da aralarında bulunduğu Vietnam «tümenleri»nce «istila edildiğini» ve bu istilanın «II. Dünya Savaşı öncesinde Nazilerin Çekoslovakya'yı işgaline benzediğini» söyledi. 1978 Ocak ayı içindeki açıklamalarında da Vietnam'ın «faşist tarzda» hareket ettiğinden, «Kamboçya yönetimini düşürmek için bu ülkeye casuslar, komandolar yolladığı»ndan, «sabotajlar, darbe girişimleri»yle «Kamboçya devrimini devirmeye» çalıştığundan söz etti. 12 Aralık - 3 Ocak arasındaki çarpışmaların Kamboçya'nın üstünlüğüyle sona ermesinden sonra ise 6 Ocak günü Kamboçya açıklaması 29.200 Vietnamlı'nın öldürüldüğünü veya yaralandığını, sonuç olarak «topyekün zafer» in kazanıldığını «müjdeledi.» Kamboçya yöneticileri, Vietnam'a karşı kazanılan bu zaferin «17 Nisan 1975'de ABD emperyalistlerine karşı kazanılmış zaferle karşılaştırılabileceğini» de belirttiler. «Kamboçya milliyetçileri genç devrimci işçiler.» diye açıkladı Pnom Penh radyosu, «İlhakçı Vietnamlı düşmana karşı taşındıkları ulusal ve sınıfsal kinin ateşiyle Vietnamlı saldırganlara karşı savaştlar» (*Arbeiterkampf*, Sayı 122/6.2.1978). Kamboçya yönetimi aynı zamanda Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin kuruluşundan önce, Güney'deki karşı-devrimci, ABD kuklası rejimin Kamboçya'ya karşı giriştiği saldırı hareketlerini hatırlatmaya, dikkati eski düşmanlıklara çekmeye yöneldi: «Vietnam

Birikim 45/40

birlikleri Kamboçya halkının mallarını yağmalamış, kadınlarına tecavüz etmişti!»

1978 yılının ilk günlerinde, sınırda çarpışmalar sürerken birçok resmi Vietnam belgesinde «bağimsız ve özgür Kamboçya»dan söz ediliyordu. Ancak 6 Ocak'da ilk kez «olayların sorumlusunun, «halklarımız arasındaki birlik ve dostluk geleneğini sabote etmek isteyen bir grup veya fraksiyon» olduğu ileri sürüldü. Giderek şiddetlenen Vietnam-Çin anlaşmazlığının sonucunda Çin'in Vietnam'a yardım kesmesine kadar geçen süre içinde Vietnam yönetimi Kamboçya ile çatışmasını «iki sosyalist ülke arasında bir sorun» olarak sundu. Yine de «sosyalist ülke» nitelmesiyle pek bağdaşmayacak sıfatlar sıraladı Kamboçya yöneticileri için: Kamboçya yönetimini Ocak ayında «milliyetçi, şovenist ve gerici» ve «maceracı, Vietnam ile Kamboçya arasındaki kardeşliği bozucu, milliyetçi kini kıskırtıcı, çok tehlikeli ve zararlı» diye adlandırdı; Şubat'da «dünya kamuoyunun» «Kamboçya'da sürdürülen kanlı olayları ağıza çıkardığını» ve Kamboçya yönetiminin halk düşmanı politikasını yargıladığını» öne sürdü. Bu biçimde, dozu gitgide artan suçlama, Haziran'da Çin'in yardımı kesişinden sonra Kamboçya yöneticilerini «soykırımın ulusal politika haline getiren faşist bir yönetim» olarak nitelermeye kadar vardı. Vietnam yönetimi bu tarihte Kamboçya'daki toplum düzeninin «Hitler Almanyasıyla karşılaştırılabileceğini» söyleyerek, «Pol Pot/Teng Sary karşı-devrimci kiliğinin Vietnam Devrimi'nin hemen ardından başa geçtiğini» işaret etti. Ve ilk kez, Vietnam'a yönelik Çin-Kamboçya girişimlerinin 1960'larda, Pol Pot Kültür Devrimi zamanında Çin'i ziyaret ettiği sırada planlandığını, sözkonusu kiliğin «Çin'in Güneydoğu Asya'daki yayılma politikasının bir aleti» olduğunu öne sürdü.

Bu iddianın ortaya atıldığı günler, «Çinhindi sorunu»nun ağırlık merkezinin Vietnam-Kamboçya savaşından Vietnam-Çin anlaşmazlığına kaydığı günlerdi. Vietnam-Kamboçya olayı ile Çin'in Kamboçya'dan yana, tavır, Vietnam'la Çin arasında hızla şiddetlenen anlaşmazlığın bir ögesini oluşturacaktı.

VİETNAM - ÇİN ANLAŞMAZLIĞI

Vietnam ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında bugün doruğuna varmış bulunan çelişkinin öteki iki kaynağı, Çin ve Vietnam'ın Güney Çin Denizi'ndeki bazı adalar üzerinde hak iddia etmeleri ve birbirlerinin elinde bulunan adaları işgale varan girişimlerde bulunmaları ile Vietnam'da yaşayan Çinliler sorunu.

Sözkonusu takımadalarla ilişkin sorun hayli önemli ve ilginç. Çünkü örneğin Güney Çin Denizi'nde bulunan bazı adalar Vietnam'ın kurtuluşundan önce karşı devrimci Saygon hükümetinin işgalindeydi ve Vietnam'daki iktidar devrimci güçlerin eline geçtiğinde de haliyle bunlara devredilmeleri gerekiyordu. Fakat Giap ordularının zaferle ulaşmasının az öncesinde Çin bu adalara silahlı kuvvet çıkartarak buraları işgal etti.

Bu adaların hatırı sayılır petrol kaynakları durumunda olmaları, Çin'in onlara göz dikmesine yol açmış olabilir. Ancak Çin'in toplam petrol varlığının yanında çok da önemli sayılamayacak birtakım kaynaklar yüzünden yanbaşında kurulan bir sosyalist devletle arasını bu derece bozmayı göze almış olabileceği ihtimali tatmin edici görünmüyor.

Bu durumda adaların, Sovyetler Birliği - Vietnam bağlantısını kesmek amacıyla işgal edilmiş olması daha güçlü bir ihtimal olarak gözönüne alınmalı. Yani daha çok askerî-stratejik hesaplar sonucu Çin bu girişimde bulundu diyebiliriz. Çin'in adalar sorununun önem kazandığı günlerde yaptığı silah siparişleri arasında dikey havalanabilen Harrier uçaklarının bulunuşu, hiçbirisi üzerinde havalanların kurulmasına elverişli olmayan bu küçük adaların askerî amaçlarla kullanılmasının planlandığı yönündeki görüşleri güclendiriyor. Geçtiğimiz yıl yayımlanan bir Çin resmi haritasında neredeyse tüm Güney Çin Denizi'nin, üzerindeki adacıklarla birlikte Çin'in sınırları —Çin yöneticilerinin deyişiyile: «Kutsal Alan» — içinde gösterilmiş olması da yine bu yönde bir kanıt sayılabilir.

Vietnam hükümetinin bu konuda Çin'le yaptığı temaslardan hiçbirinde en ufak bir başarı sağlanmadı. Görüşmeler hep başarısızlıkla sonuçlandı. Sonuçta Çin, komşusuna ait olması gereken adaları zorla elinde tutuyor. Bunun tüm Vietnam'da Çin'e karşı nasıl bir tepki yarattığını anlamak zor değil.

Üstelik Vietnamlıların Çin hakkındaki tarihten önyargıları da böyle bir ortamda çok kolay depreşti tabii. Vietnam tarihinde, feodal Çin yayılmacılığına karşı direniş mücadeleleri önemli yer tutar. Hatta halen başkent sokaklarının, caddelerinin çoğu, Çin istilalarına karşı verilen savaşlarda tanınmış kahramanların adlarını taşımaktadır.

Çin'in bölgesel egemenlik düşünceleriyle sözkonusu takımadaları işgal etmesi, şüphesiz bu iki ülkenin anlaşmazlığında çok önemli bir etmen. Şimdilerde, Çin Vietnam'a yardım kestikten ve Vietnam da COMECON'a yanaştıktan sonra, bu sorunun çözümünü hemen hemen imkansız görünüyor. Çünkü Vietnam adalar üzerindeki hak talebinden vazgeçmiyor; Çin ise «Sovyet sosyal-emperyalizminin Güneydoğu Asya'daki yayılma girişimleri»nin aracı olarak gösteriyor Vietnam'ı ve kendi işgal hareketini de «Asya'daki hegemonyacılığa karşı mücadele»nin gereği diye sunuyor.

Takımadalar sorunundan başka, Çin ile Vietnam'ın birbirlerine karşı kesin tavırlar almalarına yol açan üçüncü konu Vietnam'da yaşayan Çin kökenli topluluk (Hoa'lar) oldu. Hoa'lar, bir bölümü 17. yüzyılda Çin'in güneye yayılması sırasında gelip buraya yerleşen, geri kalanları ise Çin Devrimi'nin zaferinden önce komünistlerden kaçan Çinlilerdir. Bu sınımların Çang Kay Şek'le bağları vardı. Kuomintang bunların Çin vatandaşları olarak kalmalarında ısrar ediyor, hatta onların örgütlenmesini öneriyordu.

Birikim 45/41

Çin Devrimi'nin zaferinden sonra, 1955 yılında Kuzey Vietnam'ın devrimci yönetimi ile Çin yönetimi arasında hem Çin'deki Vietnamlılara hem de Vietnam'daki Çinlilere ilişkin bir anlaşma yapıldı. Burada «karşılıklı hakların korunması», «azınlıkların yaşadıkları ülkenin vatandaşlığını benimsemeleri», «seçme-seçilme haklarının tanınması» noktalarında anlaşmaya varıldı. 1956 yılından bu yana da Vietnam'daki Çinlilerin hemen hemen tümü Vietnam vatandaşı oldular. Zaten 1961'de Çin'in önerisiyle Hanoi'deki Çin elçiliğinin Hoa'lara Çin pasaportu vermemesi kararlaştırılmıştı.

Kuzey Vietnam'daki Çinli azınlık, zaman içinde Vietnam toplumuyla büyük ölçüde kaynaştı. İçlerinden çoğu öğretmenlik, mühendislik, doktorluk gibi mesleklerde yükseldiler, emekçiler Vietnam emekçileriyle birlikte örgütlendiler. Çocukları Vietnam okullarında eğitim gördü.

Güney'de ise durum oldukça farklıydı. Bu bölgeye yerleşen Çinliler Saygon kenti içinde Şolon (Cholon) yöresinde yoğunlaştılar ve Güney'in büyük ticaret, taşınacılık ve dağıtım tekelini ellerine geçirdiler.

Vietnam'ın birleşmesinden ve sosyalist iktidarın ülkede ekonomiyi örgütlemeye başlamasından sonra özel ellerdeki Güney Vietnam ticaretine ve küçük fabrikalara dokunulmadı. Savaşın getirdiği yıkımın giderilmesinin en acil sorun olarak öne alındığı dönemde bunlar varlıklarını sürdürdüler. Ancak ekonominin sosyalist örgütlenmesi gelişip sıra Güney Vietnam pazarının ve buradaki kapitalist işletmelerin devlet denetimine alınmasına geldiğinde, Vietnamlı ve Çinli kapitalistler, tüccarlar, para spekülantları hükümetin boy hedefi oldular. Özellikle ABD egemenliği dönemlerinde gelişmiş olan karaborsacılık, para spekülasyonu, bezirganlık v.b. ne karşı hükümet sert önlemler aldı. Tek para sistemi uygulamaya kondu, belli tutarların üstündeki paralara, sahipleri nereden elde edildiğini açıklamadığı takdirde devletçe elkonuldu, v.b. Spekülasyon, bezirganlık gibi yollarla kazanılan bütün paralar da müsadere edildi.

Bu önlemlerden en çok etkilenen kesimin hatırı sayılır bir bölümü Hoa'lardan oluşuyordu.

1978 ilkbaharındaki bu gelişmeler, Çin'in ortaya atılıp Çinli azınlığa sahip çıkmasıyla bambaşka bir nitelik kazandı. Çin yönetimi sorunu «Çinli ulusal azınlığın Vietnam yönetimince ezilmesi, baskılara uğratılması» biçiminde sunmaya özen göstererek çeşitli girişimlerde bulundu.

Takmadalar ve Vietnam-Kamboçya savaşı nedenleriyle Çin-Vietnam ilişkilerinin gerginleştiği bir dönemde Çin yönetimi Vietnam'daki Hoa'lar arasında yoğun propaganda ve kışkırtma çabalarına girişti. Hoa'lara, «Çin-Vietnam savaşı çıkacak, o zaman hepinizi öldürecekler, Vietnam'ı terk edin, Çin sizi geri çağırıyor, gitmemek vatan hainliğidir...» türünden temalarla seslendi. Bunun sonucunda, sosyalist yönetimce mülklerinden yoksun kıl-

nan ve «üretici çalışma»ya sokulmaya çalışılan Çinli kapitalist azınlık, «sosyalist» Çin devletinin desteğiyle, sosyalist Vietnam yönetimine karşı Mao'nun resimlerini taşıyarak protesto gösterileri yaptı. Çin propagandası Hoa'ların önemli bölümünü etkisi altına aldı, kuzeydekiler de dahil olmak üzere birçok Hoa, evini barkını, mallarını satıp göçmeye hazırlandı. Bu sırada Çin, Hoa'ları ülkeye götürmek için birkaç gemi gönderdi. Vietnam bu gemilerin limanlarına gelmesine izin verdi. Kuzeyde çeşitli göçler oldu.

Ancak sonra birden Çin tavrı değişti. Limanda evsiz, işsiz, yerlerde yatarak bekleyen onbinlerce Hoa gemilere alınmadı, sınırları kapatıldı ve göç durduruldu, sınır yakınlarında bir dolu göçmen kampı oluştu. Bunların hemen öncesinde de göç eden Hoa'lara birçok bürokratik güçlük çıkartılmış, günlerce bekletilmişlerdi. Oldukça sefil bir duruma düşen Hoa'lara bütün bunlara Vietnam hükümetinin çıkarttığı güçlüklerin neden olduğunu söylemek böyle bir ortamda herhalde çok kolaylaşmıştı.

Vietnam'dan çıkmalarına izin verilen Hoa'lardan bir bölümü, Çin Halk Cumhuriyeti'ne değil Taiwan (Milliyetçi Çin), Hong Kong ya da ABD'ye gitmek istediklerini belirtmişlerdi. Çin'e gidenlerin bir bölümü de orada karşılaştıkları durumdan hayal kırıklığına uğrayarak geri döndüler.

Bunlar olup bitirken Çin yönetiminin Vietnam'a yardımı kesmesini izledik. Pekin, Hoa göçmenleri sorunu ile yardımın kesilmesi arasında doğrudan bir ilişki kuruyordu. Dendiğine göre Çin'in ekonomik durumu şu sıra pek elverişli değildi. Gelen göçmenler için birtakım hizmetlerin yerine getirilmesi gerekiyordu, bu da başlıbaşına bir mali yüküydü. Dolayısıyla Vietnam'a artık yardım verilemeyecek, bu para göçmenler için kullanılacaktı. Çin etki altına almak istediği birçok az gelişmiş ülkeye, hem de Pinochet, Mobutu gibi malum «müttefik»lerine yardım göndermeyi sürdürürken, sosyalist inşa çabası içindeki Vietnam'a verilen yardımın kesilmesini gerektiren ekonomik güçlüğü merak etmemek elde değil.

Üstelik Endonezya, Malezya, Filipinler v.b. ülkelerde çeşitli haklardan yoksun Çinli azınlıklar, yaşarken ve Çin yönetimi ne bunların durumu ne de örneğin Malezya ve Tayland kurtuluş hareketlerindeki Çinli gerillaların katledilmesi üzerine tek söz etmezken, Vietnam'da mülklerini elkonan kapitalist ulusdaşları için ortahği birbirine katmasını nasıl açıklamalı?

Kaldı ki, Çin yönetiminin «ulusdaşları»nın kadriyle ne ölçüde ilgilendiğini sonradan onları yüzüstü ortada bırakmasından anlamak da mümkün.

İşte yaşadığımız günlerde Güneydoğu Asya'da olup bitecekleri temel oluşturması beklenen sorunlar bunlar. «Sosyalist» olarak bilinen yönetimlerin karşılıklı tavırlarını Marksizm-Leninizmin ölçüleriyle değerlendirmek neredeyse tümüyle imkânsızlaşmış durumda.